

3. Využití lidských zdrojů

Nejvýstižnější charakteristikou využití lidských zdrojů v kraji je míra zaměstnanosti a nezaměstnanosti doprovázená rozbohem ekonomické situace kraje. V tomto smyslu je členěna i tato část analýzy.

3.1 Ekonomický potenciál

- *ekonomická výkonnost Jihomoravského kraje patří k nejvyšší v České republice*
- *60 procent hrubé přidané hodnoty je vytvářeno v terciární sféře*
- *intenzita podnikatelské aktivity ve srovnání s ostatními kraji je průměrná*
- *výdaje na výzkum a vývoj v přepočtu na jednoho obyvatele byly v roce 2005 třetí nejvyšší v České republice*
- *v oblasti dopravy je i přes důležitou tranzitní funkci podprůměrná hustota silniční a železniční sítě*
- *dlouhodobý vývoj bytového fondu a současná intenzita bytové výstavby vytváří podmínky pro stabilizaci lidských zdrojů*

Ekonomický potenciál a výkonnost regionu je určujícím prvkem rozvoje lidských zdrojů. Ekonomický rozvoj umožňuje růst životní úrovně v regionu, vytváří příznivé podmínky pro plnohodnotný život obyvatel, pro pracovní uplatnění, je doprovázen rozvojem možností společenského a kulturního života, možnostmi vzdělávání. Vazba je vzájemná a nedílná – kvalitní lidské zdroje vytváří, udržují a zlepšují příznivé ekonomické klima, zprostředkovaně pak vytvořené podmínky využívají, udržují a zkvalitňují lidské zdroje.

Postihnout ekonomický potenciál regionu a jeho vývoj v celé jeho šíři je nad možnosti této práce. Přijmeme-li určitou míru zjednodušení, můžeme se zaměřit na výběr ukazatelů z oblasti makroekonomiky (podíl kraje na tvorbě hrubého domácího produktu České republiky ve srovnání s ostatními kraji, výše investic), na oblast odvětvové struktury hospodářství kraje, na úroveň podnikatelského prostředí. Další oblastí bude výzkum a vývoj jako předpoklad růstu ekonomiky regionu, dále dopravní dostupnost jako prvek dalšího rozvoje. Jako součást ekonomického potenciálu posoudíme i úroveň bytové výstavby, která je prostředkem stabilizace lidských zdrojů.

Makroekonomické ukazatele

Jihomoravský kraj patří v České republice ke krajům s nejvyšší ekonomickou výkonností. Hrubý domácí produkt (HDP) vytvořený v roce 2005 v Jihomoravském kraji dosáhl částky 302,3 mld. Kč, proti roku 2000 jeho objem vzrostl o 34,3 %, průměrný roční nárůst tak činil 6,1 %. Na celkovém HDP České republiky se kraj podílí jednou desetinou a v průběhu sledovaného období se tento podíl významně neměnil.

Tab. 3.1.1 Regionální makroekonomické ukazatele

	Měřicí jednotka	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Změna v %	
								2005/2000	průměrná roční
Hrubý domácí produkt (HDP) v tržních cenách	mil. Kč	225 131	241 596	251 430	264 721	283 352	302 309	34,3	6,1
Tvorba hrubého fixního kapitálu (THFK)	mil. Kč	60 407	57 436	61 027	68 376	72 765	78 274	29,6	5,3
Disponibilní důchod domácností (DDD)	mil. Kč	125 232	131 643	134 902	140 386	148 171	155 192	23,9	4,4
Podíl kraje na HDP České republiky (ČR = 100)	%	10,3	10,3	10,2	10,3	10,2	10,2	¹⁾ -0,1	x
Vývoj HDP (stálé ceny roku 1995, min. rok = 100)		103,2	102,5	101,3	104,4	103,4	105,7	x	x
HDP na 1 obyvatele v PPS ²⁾ (EU 25 = 100) ³⁾	%	59,9	61,2	62,5	63,3	65,0	67,9	¹⁾ 8,0	x
HDP na 1 obyvatele	Kč	196 834	213 039	222 538	234 532	250 877	267 463	35,9	6,3
THFK na 1 obyvatele	Kč	52 815	50 647	54 014	60 578	64 425	69 252	31,1	5,6
DDD na 1 obyvatele	Kč	109 492	116 082	119 400	124 376	131 189	137 304	25,4	4,6
HDP na 1 obyvatele (ČR = 100)	%	92,4	92,6	92,1	92,8	92,1	92,2	¹⁾ -0,2	x
THFK na 1 obyvatele (ČR = 100)	%	88,6	78,5	81,3	89,9	90,2	95,7	¹⁾ 7,1	x
DDD na 1 obyvatele (ČR = 100)	%	96,6	96,9	95,3	95,0	96,9	97,1	¹⁾ 0,5	x

¹⁾ rozdíl 2005 - 2000 v bodech

²⁾ PPS - jednotka pro měření kupní síly

³⁾ EU 25 - průměr za 25 členských zemí EU

HDP na 1 obyvatele v roce 2005 dosáhl 92,2 % republikového průměru, tímto podílem se kraj zařadil na čtvrté místo za Hlavní město Prahu, Středočeský a Plzeňský kraj. V roce 2000 zaujímal s 92,9 % republikového průměru místo páté. Procentní změna mezi rokem 2005 a rokem 2000 u HDP na 1 obyvatele v KČ dosahovala v jednotlivých krajích hodnot od 21,9 % (Liberecký kraj) do 42,7 % (Hlavní město Praha a Moravskoslezský kraj); Jihomoravský kraj se s nárůstem 35,0 % umístil na šestém místě.

Objemem čistého disponibilního důchodu domácností (DDD), který v roce 2005 dosáhl v kraji hodnoty 155,2 mld. Kč, se Jižní Morava řadila na 4. místo. Tento objem představoval podíl 10,7 % na DDD v České republice, oproti roku 2000 se zvýšil o 30,0 mld. (o 23,9 %), průměrná roční změna tohoto ukazatele v kraji činila 4,4 %. V přepočtu DDD na 1 obyvatele se Jihomoravský kraj v roce 2005 nacházel na místě čtvrtém s hodnotou 137 304 Kč, představující však pouze 97,1 % průměrné hodnoty v ČR (141 351 Kč na 1 obyvatele). Stoprocentní hranici překročila pouze Praha o 35,7 %, kraj Středočeský o 6,7 % a kraj Plzeňský o 1,0 %.

Důležitým zdrojem ekonomického růstu jsou investice, jejichž vyjádřením na makroekonomické úrovni je ukazatel tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK). V Jihomoravském kraji dosáhl objem THFK v roce 2005 částky 78,3 mld. Kč, byl o 29,6 % vyšší než v roce 2000 a průměrné roční tempo růstu THFK činilo 5,3 %. Objem THFK v roce 2005 přepočtený na 1 obyvatele činil 69,3 tis. Kč a byl čtvrtý nejvyšší (po Hlavním městě Praze – 174,5 tis. Kč, Jihočeském kraji – 75,7 tis. Kč a Středočeském kraji – 74,0 tis. Kč). Proti roku 2000 se tato hodnota zvýšila v kraji o 31,1 %. Vytvořenou částkou THFK na 1 obyvatele dosáhl Jihomoravský kraj 95,7 % republikové hodnoty, ta činila 72 395 Kč na 1 obyvatele.

Indikátorem stability a iniciátorem růstu ekonomiky je i objem přímých zahraničních investic (PZI). Od roku 2000 do roku 2004 do Jihomoravského kraje podle údajů ČNB směřovaly přímé zahraniční investice ve výši 39,5 mld. Kč, což byla třetí nejvyšší hodnota mezi kraji (Hlavní město Praha více než 209 mld. Kč a Moravskoslezský kraj více než 45 mld. Kč). Nejvyšší část byla proinvestována v okrese Brno-venkov (46,7 %) a v okrese Brno-město (40,9 %), zbylých 12,4 % připadlo na ostatní okresy kraje, nejméně pak na okresy Znojmo a Hodonín (0,9 až 1,0 %).

Odvětvová struktura ekonomiky kraje

Odvětvovou strukturu ekonomiky je možno popsat zastoupením jednotlivých odvětví v registru ekonomických subjektů, jak bude uvedeno dále v části o podnikatelském prostředí. Současně lze charakterizovat odvětvovou strukturu podílem na tvorbě hrubé přidané hodnoty v rámci ekonomiky kraje.

Tab. 3.1.2 Hrubá přidaná hodnota podle odvětví

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Rozdíl 2005 -2000 v bodech
Hrubá přidaná hodnota celkem (mil. Kč)	203 975	219 015	228 541	240 679	254 306	270 955	¹⁾ 32,8
v tom odvětví (%):							
zemědělství, myslivost, lesnictví; chov ryb	4,7	4,9	4,1	3,7	4,0	3,5	-1,2
průmysl	30,2	30,1	28,8	27,7	28,1	28,9	-1,3
stavebnictví	6,8	6,5	6,5	7,7	7,6	7,8	1,0
obchod; opravy motorových vozidel a výrobků pro osob. potřebu; ubytování a stravování	14,6	15,1	15,7	15,0	14,5	14,6	0,0
doprava, skladování a spoje	9,1	9,4	10,0	10,1	9,9	9,3	0,2
finanční zprostředkování; činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, podnikatelské činnosti	17,5	16,8	16,9	17,2	16,9	17,4	-0,1
veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	5,7	5,9	5,7	6,1	5,9	5,9	0,2
vzdělávání; zdravotní a sociální péče; ostatní veřejné, sociální a osobní služby	11,3	11,4	12,3	12,5	13,0	12,7	1,4

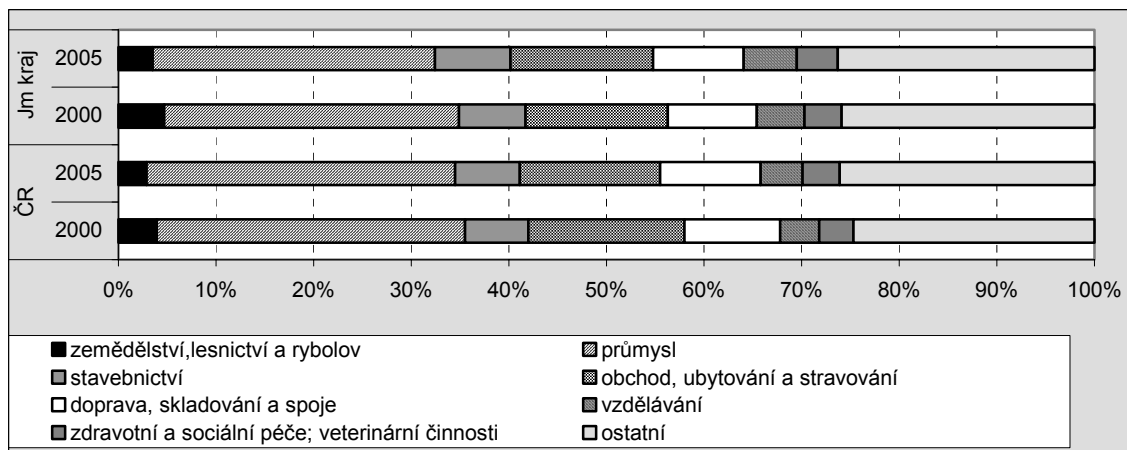
¹⁾ změna v %

Hrubá přidaná hodnota (HPH) vytvořená subjekty v Jihomoravském kraji dosáhla v roce 2005 hodnoty 271 mld. Kč, proti roku 2000 to bylo o 67 mld. Kč, tj. 32,8 % více. Dlouhodobě se na tvorbě HPH nejvíce podílí odvětví průmyslu (rozmezí 27,7 až 30,2 %) a obory finančního zprostředkování a činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu (v rozsahu 16,8 až 17,5 %). Výrazný podíl komerčních služeb (správa a prodej nemovitostí, služby pro podniky, výzkum a vývoj apod.) je dán tím, že v Brně, v druhém největším městě v republice, je vyšší zastoupení subjektů s touto převažující činností. Brno je dále sídlem nejen správních

úřadů, kulturních a zdravotnických institucí, ale je i centrem soudnictví či vzdělávání nadregionálního charakteru.

Zemědělství má v Jihomoravském kraji bohatou tradici, podíl primární sféry na tvorbě HPH však v posledních třech letech nepřesahoval 4 %, v roce 2005 byl o 1,2 bodů nižší než v roce 2000 a činil pouze 3,5 %. V sekundární sféře (průmysl a stavebnictví) bylo v roce 2005 vytvořeno 36,7 % HPH, podíl se proti roku 2000 (37,0 %) tedy snížil o 0,3 bodu. V terciární sféře bylo tvořeno 59,8 % HPH, proti roku 2000 vzrostl tento podíl o 1,6 bodu (nejvyšší podíl byl ve sledovaném období v roce 2003, kdy dosáhl 61 %).

Graf 9 Struktura hrubé přidané hodnoty podle OKEČ v Jihomoravském kraji

Jihomoravský kraj se na HPH České republiky ve sledovaných letech podílel hodnotou pohybující se v rozmezí 10,2 až 10,3 %. V mezikrajském srovnání jde o třetí nejvyšší podíl za Hl. m. Prahou, která se v roce 2005 podílí téměř jednou čtvrtinou (24 %) a za Středočeským krajem (10,4 %). Jednou desetinou se podílí rovněž kraj Moravskoslezský. Nejnižším podílem se na hrubé přidané hodnotě ČR podílí kraj Karlovarský (2,3 %) a Liberecký (3,3 %).

Podnikatelské prostředí

Podnikatelské prostředí kraje lze charakterizovat stavem a strukturou registru ekonomických subjektů (RES). K 31. 12. 2005 bylo v registru evidováno 258,3 tis. subjektů se sídlem v Jihomoravském kraji, tento počet představoval 10,8 % z celorepublikového registru (třetí nejvyšší po Hlavním městě Praze a Středočeském krajem). Spolu s Moravskoslezským krajem (čtvrtý nejvyšší podíl na registru republiky) v těchto čtyřech krajích sídlila téměř polovina subjektů (49,5 %) registru České republiky. Nejnižší podíl na registru byl zaznamenán v Karlovarském kraji – 3,2 %.

Tab. 3.1.3 Registrované subjekty podle právní formy (stav k 31. 12.)

	2000	2005	Změna v %		Struktura v %	
			2005/2000	průměrná roční	2000	2005
Registrované subjekty celkem	221 294	258 291	16,7	3,1	100,0	100,0
v tom:						
fyzické osoby	180 422	203 872	13,0	2,5	81,5	78,9
v tom: soukromí podnikatelé	153 900	177 086	15,1	2,8	69,5	68,6
samostatně hospodařící rolníci	14 246	13 965	-2,0	-0,4	6,4	5,4
podnikající podle zvláštních zákonů	12 276	12 821	4,4	0,9	5,5	5,0
právnícké osoby	40 872	54 419	33,1	5,9	18,5	21,1
z toho: obchodní společnosti	25 785	31 742	23,1	4,2	11,7	12,3
družstva	957	1 647	72,1	11,5	0,4	0,6
státní podniky	110	86	-21,8	-4,8	0,0	0,0

Počet jednotek v registru se ve sledovaném období dále zvyšoval, i když ne už tak dramaticky, jako tomu bylo na počátku devadesátých let. Čtyři pětiny registru dlouhodobě tvoří fyzické osoby, jejich počet v daném období vzrostl o 23,4 tis., tj. o 13,0 %. Z hlediska struktury u fyzických osob v roce 2005 připadlo 86,9 % na

soukromé podnikatele, 6,8 % na soukromé zemědělce a 6,3 % na podnikající podle zvláštních zákonů. Počty soukromých podnikatelů i osob podnikajících podle zvláštních zákonů se zvýšily, pokles byl zaznamenán pouze u počtu samostatně hospodařících rolníků.

U počtu právnických osob byl zaznamenán relativně vysoký nárůst (o jednu třetinu), jejich zastoupení na celku se zvýšilo v roce 2005 o 2,6 bodu na 21,1 %. Nejpočetněji zastoupenou skupinou právnických osob jsou obchodní společnosti (58,3 % z celku), z nichž téměř 90 % představují společnosti s ručením omezeným. Nejdynamičtěji rozvíjející se právní formou v této skupině jsou družstva, relativní nárůst počtu družstev za posledních pět let činil více jak 70 %.

Posouzení struktury subjektů v RES podle počtu zaměstnanců je diskutabilní, neboť u téměř 57 % subjektů nebyl počet zaměstnanců uveden (doplnění či nedoplnění údaje zřejmě souvisí s ekonomickou aktivitou jednotky). Celkem 31,5 % subjektů bylo bez zaměstnanců, v absolutním vyjádření pak 31 tisíc jednotek mělo zaměstnance. Z počtu firem se zaměstnanci však 87,6 % (27 tis. subjektů) mělo počet zaměstnanců v rozmezí 1 až 19. Největších firem, tedy firem s více jak 500 zaměstnanci, bylo v roce 2005 v Jihomoravském kraji 84, což bylo 9,8 % z celorepublikového počtu (855). Více jich bylo registrováno pouze v Hlavním městě Praze (231, tj. 27,0 %) a v kraji Moravskoslezském (99, tj. 11,6 %). Mezi největší organizace z hlediska počtu zaměstnanců patřila např. Fakultní nemocnice Brno, Finanční ředitelství v Brně a Masarykova univerzita. Z výrobních podniků pak např. PENAM spol. s r.o. (výroba pekárenských výrobků), ŽS Brno, a.s. (pozemní a inženýrské stavitelství) a Gumotex a.s. (výroba plastových výrobků). Oproti roku 2000 se počet velkých firem v Jihomoravském kraji zvýšil o 7 subjektů.

Tab. 3.1.4 Registrované subjekty podle počtu zaměstnanců a podle převažující činnosti
(stav k 31. 12.)

	2000	2005	Změna v %		Struktura v %	
			2005/2000	průměrná roční	2000	2005
Registrované subjekty celkem	221 294	258 291	16,7	3,1	100,0	100,0
v tom s počtem zaměstnanců:						
neuvedeno	52 617	145 860	177,2	22,6	23,8	56,5
bez zaměstnanců	133 317	81 453	-38,9	-9,4	60,2	31,5
1 - 5	24 529	20 249	-17,4	-3,8	11,1	7,8
6 - 9	3 743	3 541	-5,4	-1,1	1,7	1,4
10 - 19	3 426	3 351	-2,2	-0,4	1,5	1,3
20 - 49	2 222	2 310	4,0	0,8	1,0	0,9
50 - 99	795	830	4,4	0,9	0,4	0,3
100 - 199	368	390	6,0	1,2	0,2	0,2
200 - 499	200	223	11,5	2,2	0,1	0,1
500 - 999	43	53	23,3	4,3	0,0	0,0
1 000 a více	34	31	-8,8	-1,8	0,0	0,0
z toho podle převažující činnosti:						
zemědělství, myslivost, lesnictví a rybolov	16 956	17 198	1,4	0,3	7,7	6,7
průmysl celkem	31 179	36 346	16,6	3,1	14,1	14,1
stavebnictví	23 571	28 944	22,8	4,2	10,7	11,2
obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a pro domácnost	63 270	66 189	4,6	0,9	28,6	25,6
ubytování a stravování	9 209	11 559	25,5	4,7	4,2	4,5
doprava, skladování a spoje	6 925	7 649	10,5	2,0	3,1	3,0
finanční zprostředkování	7 855	7 721	-1,7	-0,3	3,5	3,0
činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu	40 319	54 127	34,2	6,1	18,2	21,0
veřejná správa a obrana, sociální zabezpečení	754	1 398	85,4	13,1	0,3	0,5
vzdělávání	2 502	3 810	52,3	8,8	1,1	1,5
zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	3 200	3 678	14,9	2,8	1,4	1,4
ostatní veřejné, sociální a osobní služby	15 546	19 666	26,5	4,8	7,0	7,6

Většinové zastoupení fyzických osob v registru výrazně ovlivňuje odvětvovou strukturu RES, relativní zastoupení jednotlivých odvětví není úměrné podílu na tvorbě hrubé přidané hodnoty. V roce 2005 tak čtvrtina všech subjektů podnikala v oblasti obchodu, oprav motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu, druhým největším odvětvím byly činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu (více jak pětina všech

subjektů). Struktura zastoupení jednotlivých odvětví v kraji byla v roce 2005 přibližně shodná se strukturou RES v České republice.

Pro mezikrajské srovnání je vhodné použít ukazatel intenzity podnikatelské aktivity, což je počet registrovaných ekonomických subjektů na 1 000 obyvatel. Jihomoravský kraj se v roce 2005 řadil na sedmé místo s 228 subjekty na 1 000 obyvatel, přestože absolutním počtem zaujímal místo třetí. Nejvyšší intenzitu vykazovalo Hlavní město Praha (362) a Liberecký kraj (256), nejnižší kraj Moravskoslezský (183) a Vysočina (188). Republikový průměr počtu dosáhl v roce 2005 233 subjektů na 1 000 obyvatel.

Tab. 3.1.5 Ekonomické subjekty a statistické jednotky typu podnik podle vybraných právních forem, vybraných činností a počtu zaměstnanců v kraji k 31. 12. 2005

	Registro- vané jednotky celkem	Jednotky typu podnik		Jednotky typu podnik s počtem zaměstnanců							
		celkem	podíl v %	bez a neuve- deno	1 - 5	6 - 19	20 - 49	50 - 99	100 - 249	250 - 499	500 a více
Registrované subjekty celkem	258 291	138 143	53,5	108 228	19 716	6 573	2 154	790	457	142	83
v tom podle právní formy:											
fyzické osoby	203 872	107 233	52,6	94 499	10 602	1 825	275	24	6	2	-
v tom: soukromí podnikatelé	177 086	93 474	52,8	84 039	7 633	1 541	231	23	6	1	-
samostatně hosp. rolníci	13 965	5 781	41,4	5 240	420	98	22	1	-	-	-
podnikající podle zvláštních zákonů	12 821	7 978	62,2	5 220	2 549	186	22	-	-	1	-
právnícké osoby	54 419	30 910	56,8	13 729	9 114	4 748	1 879	766	451	140	83
z toho: obchodní společnosti	31 742	22 011	69,3	7 810	7 905	3 855	1 419	517	346	108	51
družstva	1 647	1 017	61,7	728	130	57	49	31	11	6	5
státní podniky	86	55	64,0	36	11	4	1	-	1	1	1
Převažující činnost (vybrané činnosti)	258 285	138 143	69,5	108 228	19 716	6 573	2 154	790	457	142	83
zemědělství, myslivost, lesnictví a rybolov	17 198	7 610	44,2	6 715	492	189	112	63	30	9	-
průmysl celkem	36 346	21 853	60,1	17 206	2 362	1 236	542	224	174	73	36
stavebnictví	28 944	17 699	61,1	15 434	1 287	629	238	67	34	6	4
obchod, opravy motorových vozidel a výrobků pro osobní potřebu a pro domácnost	66 189	29 584	44,7	22 068	5 317	1 664	394	86	39	9	7
ubytování a stravování	11 559	6 506	56,3	4 170	1 789	455	67	17	7	1	-
doprava, skladování a spoje	7 649	5 345	69,9	3 837	1 064	320	82	19	14	5	4
finanční zprostředkování	7 721	3 129	40,5	2 853	237	25	5	5	2	2	-
činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu, ostatní podnikatelské činnosti	54 127	30 813	56,9	25 528	3 863	1 026	245	78	54	11	8
veřejná správa a obrana, sociální zabezpečení	1 398	876	62,7	186	329	261	46	21	22	6	5
vzdělávání	3 810	2 449	64,3	1 394	184	390	285	148	39	5	4
zdravotní a sociální péče, veterinární činnosti	3 678	3 257	88,6	1 121	1 881	123	54	34	23	9	12
ostatní veřejné, sociální a osobní služby	19 666	9 022	45,9	7 716	911	255	84	28	19	6	3

V registru ekonomických subjektů jsou uvedeny všechny jednotky bez ohledu na to, zda jsou či nejsou aktivní. Tabulka 3.1.5 však charakterizuje krajský RES z pohledu statistických jednotek typu podnik. Za tuto jednotku je považován subjekt, který podle informací ze statistických zjišťování nebo z administrativních zdrojů vykazuje ekonomickou činnost. Z tohoto pohledu bylo k 31. 12. 2005 v Jihomoravském kraji 138 tisíc jednotek typu podnik, což bylo 53,5 % z registrovaných jednotek celkem. U fyzických osob jsou podíly aktivních jednotek nižší (u samostatně hospodařících rolníků jen 41,4 %), u právníckých osob naopak vyšší – téměř 70 % obchodních společností bylo ekonomicky aktivních. Relace struktur právních forem, struktury jednotek podle počtu zaměstnanců nebo odvětví činnosti v podstatě odpovídaly zastoupení u registru celkem.

Výzkum a vývoj

Růst ekonomiky a zvyšování její konkurenceschopnosti je úzce spojeno s rozvojem výzkumu a vývoje. Úspěšnost výzkumu a vývoje a jeho další možnosti jsou limitovány finančními zdroji a pracovním potenciálem. Pro statistické sledování výzkumu a vývoje ve zpravodajských jednotkách je tedy určující především struktura zaměstnanců výzkumu a vývoje a dále pak výdaje na výzkum a vývoj v třídění podle čtyř základních sektorů – podnikatelského, vládního, sektoru vyššího vzdělávání a neziskového soukromého sektoru.

Podnikatelský sektor zahrnuje zpravodajské jednotky, jejichž činností je výroba zboží nebo služeb pro prodej veřejnosti za ekonomicky významnou cenu (firmy, finanční instituce, zaměstnavatelé). Vládní sektor je složen z orgánů státní správy a samosprávy na všech úrovních (Akademie věd, rezortní výzkumné ústavy ministerstev) s výjimkou veřejně řízeného vyššího odborného a vysokého školství. Vyšší odborné a vysoké školství (sektor vyššího vzdělání) zahrnuje univerzity, vysoké školy, další instituce pomaturitního vzdělávání, zahrnuje i výzkumné ústavy, experimentální zařízení a kliniky pracující pod řízením a kontrolou organizací vyššího vzdělávání. Neziskový soukromý sektor zahrnuje soukromé instituce, které nejsou založeny s primárním cílem tvorby zisku (svazy, kluby, hnutí či nadace), dále soukromé osoby a domácnosti.

Tab. 3.1.6 Výzkum a vývoj

	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2001
Zaměstnanci výzkumu a vývoje (FTE)	3 757	3 250	3 652	3 791	6 036	160,7
v tom sektor:						
podnikatelský	1 198	1 256	1 474	1 735	2 730	227,9
vládní	1 319	1 060	1 187	930	1 235	93,7
vyššího odborného a vysokého školství	1 223	920	975	1 119	2 065	168,8
soukromý neziskový	17	14	16	7	5	29,1
Výzkumní pracovníci (FTE)	2 241	1 996	2 098	2 244	3 596	160,5
v tom sektor:						
podnikatelský	640	706	758	875	1 456	227,5
vládní	847	627	627	611	817	96,5
vyššího odborného a vysokého školství	740	652	700	755	1 320	178,3
soukromý neziskový	14	11	13	3	3	24,3
Vnitřní výdaje na výzkum a vývoj (mil. Kč)	3 061	3 144	3 473	3 964	4 654	152,0
v tom sektor:						
podnikatelský	1 139	1 218	1 451	1 990	2 289	201,1
vládní	1 055	953	977	921	960	91,0
vyššího odborného a vysokého školství	862	966	1 037	1 048	1 398	162,3
soukromý neziskový	5	6	8	5	5	98,9

Za rok 2005 jsou ukazatele výzkumu a vývoje uvedeny za 292 vykazujících jednotek Jihomoravského kraje, proti roku 2001 se jejich počet zvýšil o 110. Téměř 83 % jednotek patřilo do podnikatelského sektoru. U počtu zaměstnanců a počtu výzkumných pracovníků je uvedena zkratka FTE. Jedná se o průměrný evidenční počet zaměstnanců na plný pracovní úvazek věnovaný výzkumným a vývojovým činnostem (jeden FTE se rovná jednomu roku práce zaměstnance na plný úvazek, který se na sto procent věnuje výzkumné a vývojové činnosti). Tento údaj nejlépe vystihuje skutečnou dobu věnovanou daným činnostem.

Zatímco v letech 2001 až 2004 se počet zaměstnanců a počet výzkumných pracovníků nijak zvlášť neměnil, v roce 2005 došlo k meziročnímu zvýšení u obou kategorií a celková změna tak představovala více než 60 % (uvedený nárůst je významně ovlivněn především úpravou metodiky na postupy pro výpočet FTE běžně používané v ostatních zemích EU). K nejvýraznějšímu zvýšení počtu zaměstnanců i počtu výzkumných pracovníků (v obou případech se počet více než zdvojnásobil) došlo v podnikatelském sektoru. V důsledku toho se podstatně změnila i struktura zaměstnanců podle sektorů. V roce 2001 připadlo 35,1 % zaměstnanců na vládní sektor, 32,6 % na sektor vyššího vzdělání a 31,9 % na podnikatelský sektor, ovšem v roce 2005 byl nejvýrazněji zastoupen sektor podnikatelský - 45,2 %, 34,2 % zaměstnanců patřilo do sektoru vyššího vzdělání a jen 20,5 % do sektoru vládního.

Struktura zaměstnanců ve výzkumu a vývoji podle druhu zaměstnání se neměnila. V roce 2001 i v roce 2005 tvořili shodně výzkumní pracovníci 59,6 % celkového počtu zaměstnanců. Měnila se ale struktura podle pohlaví – zejména u výzkumných pracovníků. Jestliže v roce 2001 tvořily ženy pětinu, tak v roce 2005 to již byla více než čtvrtina všech výzkumných pracovníků.

Tempu růstu počtu pracovníků odpovídalo i tempo růstu výdajů na výzkum a vývoj. Tyto výdaje v roce 2005 dosáhly částky téměř 4,7 mld. Kč a proti roku 2001 byly o 52,0 % vyšší. Také zde došlo k zásadní změně struktury výdajů podle sektorů, u podnikatelského sektoru se podíl zvýšil z 37,2 % v roce 2001 na 49,2 % v roce 2005, opačný vývoj zaznamenaly výdaje u vládního sektoru – pokles z 34,5 % na 20,6 %.

Pro mezikrajské srovnání a zhodnocení postavení kraje v této oblasti je vhodné použít přepočet výdajů na výzkum a vývoj na jednoho obyvatele. V roce 2005 byl Jihomoravský kraj částkou 4 117 Kč výdajů na obyvatele na úrovni republikového průměru (4 123 Kč) a umístil se na 3. místě v České republice za Hlavním městem Prahou (13 464 Kč) a Středočeským krajem (7 443 Kč). Dobré umístění je možno přisuzovat přítomnosti významných výrobních podniků v kraji a rozvinutému sektoru vyššího školství. Nejnižší hodnoty byly vykázány v kraji Karlovarském (250 Kč) a Ústeckém (716 Kč).

Dopravní dostupnost

Dopravní spojení a hustota silniční a železniční sítě přispívají k hospodářské atraktivitě regionu. Jihomoravský kraj plní z hlediska dopravy důležitou tranzitní funkci. Hlavní kostru dopravního systému tvoří dálnice D1 a D2 a rychlostní komunikace R43 a R52. Významný dopravní uzel v případě silniční, dálniční a železniční dopravy a integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje představuje krajské město Brno.

Územím Jihomoravského kraje v roce 2005 procházelo 4 505 kilometrů silnic a dálnic, proti roku 2000 přibýlo 107 km silnic, což představuje nárůst 2,4 %. Silnic I. třídy přibýlo 19 km (4,5 %), délka dálnice vzrostla o 11 km (8,8 %). Dálnice prochází čtyřmi okresy (Brno-město, Brno-venkov, Břeclav a Vyškov) a představuje téměř čtvrtinu z celkové délky dálnic v České republice (564 km).

Tab. 3.1.7 Silniční doprava

Pramen: Ročenka dopravy MDČR

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Délka silnic a dálnic (km)	4 398	4 404	4 402	4 403	4 493	4 505	102,4
z toho:							
silnice I. třídy	429	447	447	448	449	448	104,5
dálnice v provozu	124	124	124	124	124	135	108,8
Výkony silniční dopravy							
Vývoz zboží z kraje (tis. tun)	5 359	6 852	7 929	6 108	5 956	6 751	126,0
Dovoz zboží do kraje (tis. tun)	5 381	5 515	6 183	6 677	5 565	6 191	115,0
Přeprava zboží v rámci kraje (tis. tun)	20 855	24 783	34 220	39 772	33 560	35 273	169,1
Přeprava cestujících v rámci kraje (tis. osob)	44 948	43 374	42 542	46 281	34 666	39 877	88,7
Počet autobusových spojů v rámci kraje	45 882	46 013	55 021	55 021	55 400	55 256	120,4
v tom:							
pracovní den	31 980	32 065	38 129	38 129	38 246	37 497	117,3
sobota	6 109	6 195	7 677	7 677	7 931	8 250	135,0
neděle a svátky	7 793	7 753	9 215	9 215	9 223	9 509	122,0

Přes svoji nezastupitelnou roli v silniční dopravě hustotou silniční sítě (přepočet na rozlohu území kraje nebo na počet obyvatel) nedosahuje Jihomoravský kraj hodnot za Českou republiku. V roce 2005 připadlo na 1 000 obyvatel 4,0 km silnic a dálnic, přepočteno na rozlohu území připadlo na 1 km² celkem 626 metrů silnic a dálnic. Průměry za Českou republiku dosahovaly hodnoty 5,4 km na 1 000 obyvatel, resp. 704 metrů na kilometr čtvereční. V přepočtovém ukazateli vztaheném na počet obyvatel byl kraj na 11. místě, nejpříznivější situace byla v kraji Vysočina (10,0 km) a v Jihočeském kraji (9,8 km), na opačném konci byl Moravskoslezský kraj s 2,7 km silnic na 1 000 obyvatel. V přepočtu na rozlohu byl Jihomoravský kraj na 9. místě (první místo Středočeský kraj – 869 m a poslední Zlínský kraj, kde na kilometr čtvereční připadlo 533 metrů silnic).

Výkonové ukazatele silniční dopravy se ve sledovaném období zvyšovaly. Jestliže v roce 2000 bylo po silnicích Jihomoravské přepraveno téměř 32 mil. tun zboží (souhrn dovozu, vývozu a přepravy v rámci kraje), pak v roce 2005 to bylo už 48 milionů tun zboží, nárůst objemu přepravy tedy činil více než 52 %. Rostoucí zatížení pozemních komunikací a zvyšující se intenzita dopravy bude klást i do budoucna zvýšené nároky na údržbu komunikací a na opatření k posílení bezpečnosti provozu.

Výkony nákladní silniční dopravy tedy vzrostly, u autobusové dopravy byl však vývoj opačný. Zde se počty přepravovaných cestujících snižovaly (s výjimkou roku 2003), a to i navzdory tomu, že se počet autobusových spojů zvyšoval nejen o víkendech a svátcích, ale i v pracovních dnech. Stejně tak se zvýšily i počty spojů v železniční dopravě.

Z hlediska dopravní obslužnosti patří Jihomoravský kraj k relativně nejlépe vybaveným krajům. Spolu s krajem Olomouckým patří ke krajům, kde jsou všechny obce s dostupným autobusovým a železničním spojením. Z hlediska racionalizace dopravy zejména v brněnské aglomeraci je významné budování uceleného integrovaného dopravního systému jako kombinace železniční a autobusové dopravy a městské dopravy v Brně.

Tab. 3.1.8 Železniční doprava

Pramen: Ročenka dopravy MDČR

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Index 2005/2000
Provozní délka železničních tratí (km)	755	781	786	793	793	810	107,3
Vývoz zboží z kraje (tis. tun)	1 346	1 238	1 086	1 054	898	855	63,5
Dovoz zboží do kraje (tis. tun)	1 027	1 606	1 174	1 004	969	801	78,0
Přeprava zboží v rámci kraje (tis. tun)	590	180	139	131	98	454	76,8
Počet vlakových spojů v rámci kraje	12 162	12 435	13 132	13 132	13 005	13 120	107,9
v tom:							
pracovní den	5 007	5 076	5 321	5 321	5 268	5 219	104,2
sobota	3 615	3 744	4 000	4 000	3 887	4 033	111,6
neděle a svátky	3 540	3 615	3 811	3 811	3 850	3 868	109,3

Nezastupitelnou roli hraje železniční doprava. Celkem 810 km železničních tratí, které prochází krajem, tvořilo v roce 2005 8,4 % provozní délky tratí České republiky. Provozní délka železnic se od roku 2000 zvýšila o 55 km, tedy o 7,3 %, ale výkony železniční přepravy na rozdíl od silničních poklesly. V roce 2000 byly po železnicích kraje v souhrnu přepraveny téměř 3 miliony tun zboží, v roce 2005 to však bylo jen 2,1 mil. tun, což bylo o 853 tisíc tun méně (o 28,8 %).

Z porovnání množství zboží přepraveného po silnici a železnici vyplývá, že v roce 2000 se po silnici přepravovalo přibližně desetkrát vyšší množství zboží než po železnici, v roce 2005 už dvacetkrát vyšší množství. Na celkové dopravě zboží se v roce 2000 podílela železnice 8,6 procenty, v roce 2005 to bylo už jen 4,2 %. Železniční doprava je však i nadále perspektivní vzhledem na současnou srovnatelnost nákladů a očekávaný růst nákladů v silniční dopravě, nezanedbatelné je také srovnání dopadu na životní prostředí.

Bytová výstavba

Úroveň bytového fondu, intenzivní výstavba nových bytů a modernizace stávajícího bytového fondu jsou významnými prostředky stabilizace lidských zdrojů. Obecný vývoj bytového fondu je možno dokumentovat změnami charakteristik sledovaných ve sčítání lidu, domů a bytů, intenzitu výstavby pak počtem zahajovaných a dokončených bytů v posledním období.

Podle údajů ze sčítání lidu, domů a bytů bylo k 31. 3. 2001 v Jihomoravském kraji 205 tisíc obydlených domů, v nichž bylo 405 tisíc obydlených bytů. Proti roku 1991 se počet obydlených domů zvýšil o 3,3 tisíce, tj. o 1,6 %, počet obydlených bytů se zvýšil o 10,6 tisíc, tj. o 2,7 %. Rodinné domy v roce 2001 celkem tvořily 90,2 % obydlených domů, obydlené byty v rodinných domech tvořily 50,3 % celkového počtu trvale obydlených bytů.

Technické vybavení obydlených bytů se v období mezi sčítáními výrazně zlepšilo. V roce 1991 mělo 58,7 % bytů zaveden plyn, v roce 2001 to bylo už 82,2 %, podíl bytů s vodovodem se zvýšil z 95,4 % na 98,3 %, podíl bytů s přípojkou na veřejnou kanalizaci vzrostl z 66,3 % na 75,7 % a podíl bytů vybavených ústředním nebo etážovým topením se zvýšil ze 77,4 % na 81,8 %. O pět procentních bodů vzrostl podíl bytů vybavených koupelnou či sprchovým koutem a splachovacím sociálním zařízením.

Úroveň bydlení je charakterizována zejména poměrovými ukazateli (počet osob na byt nebo na obytnou místnost, obytnou plochou na byt nebo na osobu, počtem obytných místností na byt a mnoha dalšími). Je tedy zřejmé, že vývoj bytového fondu, resp. vývoj úrovně bydlení je závislý na vývoji demografické struktury obyvatelstva. Vývoj všech poměrových ukazatelů bydlení se však v období mezi sčítáními ubíral žádoucím směrem – směrem ke zvyšování kvality bydlení. Průměrná velikost obytné plochy bytu se zvětšila z 47,5 m² v roce 1991 na 51,8 m² v roce 2001, zvýšil se počet obytných místností na 1 byt (z 2,80 na 2,85), zvýšila se

obytná plocha připadající na 1 osobu (z 16,5 na 18,7 m²) a poklesl průměrný počet osob na 1 obytnou místnost (snížení z 1,02 na 0,97 osob).

Významným faktem je ta skutečnost, že více než polovina bytů je v rodinných domech. Technická vybavenost rodinných domů je vcelku srovnatelná s vybaveností domů bytových, ovšem ukazatele kvality bydlení v bytech v rodinných domech jasně dominují. Průměrná velikost obytné plochy bytu v rodinném domě činila v roce 2001 celkem 64,1 m², naproti tomu v bytovém domě pouze 39,3 m², v bytě v rodinném domě bylo v průměru 3,39 místností, v bytě v obytném domě pak 2,30 místností. Obytná plocha bytu připadající na 1 osobu - 21,1 m² v rodinném a 15,6 m² v bytovém domě a konečně průměrný počet osob na 1 obytnou místnost v bytě – 0,89 v rodinném a 1,09 v bytovém domě.

Ze srovnání bytových charakteristik zjištěných sčítáním s ostatními kraji či průměrem České republiky celkově vyplývá průměrné umístění v technické vybavenosti obydlí bytů. V Jihomoravském kraji bylo v roce 2001 nejvyšší zastoupení bytů vybavených plynem ze sítě, nadprůměrné hodnoty oproti průměru České republiky byly dosaženy i v zastoupení bytů vybavených ústředním topením a dále koupelnou v bytě – dosažené podíly však stačily jen na sedmé místo mezi kraji. Pod průměrem republiky byly a shodně 10. místo mezi kraji obsadily podíly bytů vybavených vodovodem či splachovacím WC v bytě.

Šestý nejvyšší podíl bytů v rodinných domech byl příčinou nadprůměrného umístění kraje v hodnotách ukazatelů kvality bydlení (tím i postavením hodnot nad průměrem České republiky). Průměrná obytná plocha jednoho bytu stejně jako obytná plocha na osobu byla pátá nejvyšší mezi ostatními kraji, počet místností na 1 byt byl čtvrtý nejvyšší, čtvrtá nejprůzračnější hodnota byla i u počtu osob na 1 obytnou místnost.

Vývoj bytového fondu dokladovaný stručnými výsledky SLDB 2001 byl příznivý a přispíval k vytváření podmínek pro rozvoj a stabilizaci lidských zdrojů. Tento trend pokračoval i v dalším období, což dokládají i údaje o bytové výstavbě ve sledovaném období. Nejdynamičtěji se sice ve sledovaném období vyvíjela celková rozestavěnost, byla však způsobena vysokou dynamikou zahajované výstavby bytů, za níž zaostával nárůst počtu dokončovaných bytů.

Tab. 3.1.9 Bytová výstavba

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Změna v %	
							2005/ 2000	průměrná roční
Zahájené byty	3 628	3 080	4 105	3 829	5 371	4 887	34,7	6,1
z toho v rodinných domech	1 383	1 397	1 643	1 871	1 915	2 058	48,8	8,3
Rozestavěné byty k 31. 12.	13 407	13 589	14 381	15 105	16 943	18 233	36,0	6,3
z toho v rodinných domech	6 937	7 040	7 217	7 740	8 070	8 736	25,9	4,7
Dokončené byty	3 118	2 878	3 437	3 316	3 842	3 816	22,4	4,1
z toho v rodinných domech	1 333	1 294	1 465	1 339	1 543	1 444	8,3	1,6
Dokončené byty na 100 zahájených bytů	85,9	93,4	83,7	86,6	71,5	78,1 ¹⁾	-7,9	x
Dokončené byty na 1 000 obyvatel	2,7	2,6	3,1	3,0	3,4	3,4 ¹⁾	0,6	x
Průměrná obytná plocha dokončeného bytu (m ²)	69,2	71,5	66,9	68,2	68,8	67,5	-2,5	-0,5
z toho bytu v rodinných domech	95,7	91,7	95,2	98,4	98,6	100,4	4,9	1,0
Zrušené byty	316	286	346	282	320	327	3,5	0,7

¹⁾ rozdíl 2005 - 2000

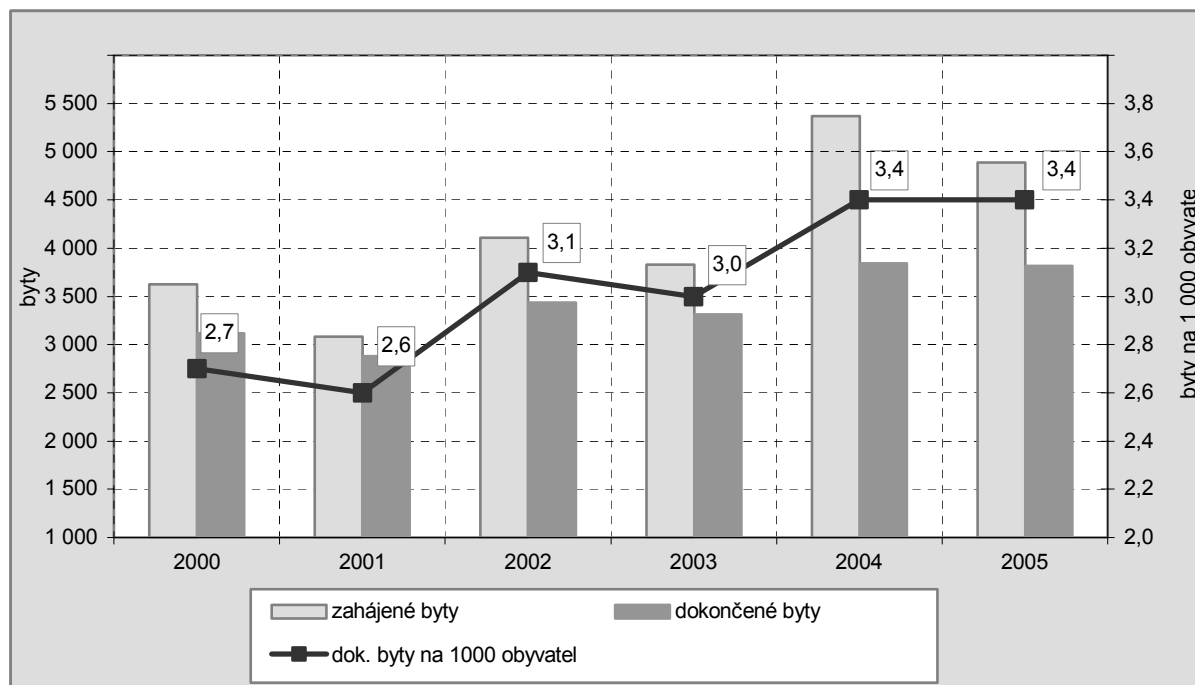
V roce 2005 byla zahájena výstavba 4 887 nových bytů, proti roku 2000 byl tento počet o 1 259 bytů vyšší, relativní nárůst 34,7 % odpovídal průměrnému ročnímu zvýšení počtu zahájených bytů o 6,1 %. V rodinných domech byla v roce 2005 zahájena výstavba 2 058 bytů, což bylo o 675 více než v roce 2000, celkový nárůst (48,8 %) i průměrná roční změna (8,3 %) byl u tohoto ukazatele ve sledovaném období nejvyšší.

Vysoký nárůst počtu zahajovaných bytů na jedné straně a nižší tempo růstu počtu dokončovaných bytů ve sledovaném období na straně druhé ovlivňuje již zmiňovaný růst rozestavěnosti bytové výstavby. Celkem 18 233 rozestavěných bytů v roce 2005 představovalo proti roku 2000 nárůst o 4 826 bytů (o 36,0 %) při průměrné roční změně o 6,3 %. Ovšem u rozestavěnosti bytů v rodinných domech byl vývoj příznivější, neboť celková dynamika i průměrná roční změna byla nižší, než u počtu zahajovaných bytů v rodinných domech.

Nejdůležitější je však konečný výsledek a cíl bytové výstavby, tedy počet dokončených bytů. V roce 2005 bylo dokončeno 3 816 bytů (o 698 bytů, tj. o 22,4 % více než v roce 2000), z toho bylo 1 444 bytů v rodinných domech (o 111 bytů, tj. o 8,3 % více než v roce 2000). V úhrnu bylo ve sledovaném období

v Jihomoravském kraji dokončeno 20 407 bytů, na 1 000 obyvatel tak připadlo v přepočtu 18,1 dokončených bytů. Úhrn dokončených bytů v kraji činil 12,0 % z úhrnu bytů dokončených v České republice a byl třetím nejvyšším mezi kraji (po Hlavním městě Praze a Středočeském kraji). Intenzitou bytové výstavby se kraj řadí na čtvrté místo v republice a převyšuje republikový průměr, který činí 16,6 bytů na 1 000 obyvatel. Nejvyšší intenzita bytové výstavby byla v Hlavním městě Praze (23,7 bytů), naopak nejnižší v Ústeckém kraji (7,3 bytů).

Graf 10 Bytová výstavba v Jihomoravském kraji v letech 2000 až 2005

V regionech kraje se intenzita bytové výstavby ve sledovaném období lišila. Z úhrnného počtu dokončených bytů sice bylo 33,0 % dokončeno v Brně-městě, ovšem nejvyšší intenzita výstavby byla v okrese Brno-venkov. Zde bylo na 1 000 obyvatel dokončeno 27,4 bytů, následoval okres Znojmo s 19,0 bytů a Brno-město s 18,1 bytů, což je průměr kraje. Nejnižší intenzita bytové výstavby byla v okrese Hodonín (12,0) a Břeclav (13,7 bytů). Situace v okrese Brno-venkov je dokladem současného procesu suburbanizace, tedy směřování bytové výstavby do zázemí velkých měst.